

RAAP-RAPPORT 1595

Harinxmaland, vindplaats 1

Gemeente Sneek

Archeologisch vooronderzoek: een proefsleuvenonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Sneek

Titel: Harinxmaland, vindplaats 1, gemeente Sneek; archeologisch vooronderzoek:
een proefsleuvenonderzoek

Status: eindversie

Datum: oktober 2007

Auteur: *drs. J.B. Hielkema*

Projectcode: SNHA6

Bestandsnaam: RA1595-SNHA6.doc

Projectleider: drs. J.B. Hielkema

Projectmedewerkers: drs. J.J. Jans, E. van der Zwet, T. Perger, E. van Tiel & R. Bruinsma

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 405303

ARCHIS-waarnemingsnummers: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 21928

Autorisatie: drs. J.L. van Beek

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 0294-491500

Leeuwendalseweg 5b

telefax: 0294-491519

1382 LV Weesp

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2007

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Sneek heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 11 en 12 juni 2007 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. De gemeente Sneek heeft het voornemen ten noorden van de stad Sneek een gebied van circa 130 ha te ontwikkelen ten behoeve van woningbouw: plangebied Harinxmaland. Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd in het westelijke deel van vindplaats 1 in dit plangebied.

Het onderzoek betreft het vervolg op een eerdere fase van het inventariserend onderzoek dat bestond uit een bureauonderzoek (Van Beek, 2005) en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (Aalbersberg, 2006a en 2006b). Uit het bureauonderzoek blijkt dat in plangebied Harinxmaland een groot aantal vindplaatsen ligt. Tijdens het inventariserende veldonderzoek door middel van boringen is daar nog een groot aantal vindplaatsen bijgekomen. Het onderzoeksgebied ligt direct ten westen van een terp (Peppelhof Oost) met monumentnummer 7999. In de boringen op het AMK-terrein zijn intacte terplagen waargenomen. Ook in het deel direct ten oosten van het AMK-terrein zijn terplagen waargenomen. Het AMK-terrein en het oostelijke deel zullen door middel van planinpassing worden gevrijwaard van bodemingrepen. Op het perceel direct ten westen van het AMK-terrein zijn in 3 boringen puin en houtskool aangetroffen in een 'vuile' laag. Het betreft mogelijk een terplaag of terpzool. In de overige boringen zijn geen 'vuile' laag of terplagen aangetroffen. De terpzool en dieper ingegraven sporen kunnen hier echter nog wel aanwezig zijn.

Het proefsleuvenonderzoek op vindplaats 1 in plangebied Harinxmaland heeft geen intacte terplagen of grondsporen opgeleverd. Er is wel een geul aangetroffen die, op grond van het aan de basis van de geulafzettingen aangetroffen vondstmateriaal, in ieder geval in de 13e-15e eeuw actief is geweest.

Aangezien het onderzoek heeft aangetoond dat in het onderzoeksgebied in de Late Middeleeuwen een brede geul actief was, kan er in deze periode geen terp aanwezig zijn geweest. Het vondstmateriaal in de geul kan door afkalving van de naastgelegen vindplaats in de geul terecht zijn gekomen. Ook zou het om nederzettingsafval kunnen gaan dat in de geul is gedumpt.

Direct onder de bouwvoor bevindt zich een laag met aardewerk, baksteen, tegels, glas en dakpan uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Deze laag is waarschijnlijk het gevolg van egalisatie van het terrein, waarbij mogelijk materiaal van de naastgelegen terp gebruikt is.

Er zijn geen terplagen of andere aanwijzingen voor de aanwezigheid van een terp aangetroffen. De geul wordt niet als een archeologische vindplaats beschouwd.

Derhalve wordt geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. In het kader van de reconstructie van de landschapsontwikkeling in plangebied Harinxmaland kan de geul als een interessant studieobject worden beschouwd.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek en de aanbevelingen op basis hiervan dient contact opgenomen te worden met de provinciaal archeoloog van de provincie Fryslân (dr. G.J. de Langen).

Inhoud

3	Samenvatting
6	1 Inleiding
6	1.1 Kader
7	1.2 Administratieve gegevens
7	1.3 Doel van het onderzoek
9	2 Voorgaand onderzoek
10	3 Methoden
12	4 Resultaten
12	4.1 Bodemopbouw
12	4.2 Archeologie
	4.2.1 Grondsporen
	4.2.2 Vondsten
17	4.3 Interpretatie
17	4.4 Waardering
18	5 Conclusies en aanbevelingen
18	5.1 Conclusies
19	5.2 Aanbevelingen
20	Literatuur
20	Gebruikte afkortingen
21	Overzicht van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen
22	Bijlage 1: Sporenlijst
23	Bijlage 2: Vondstenlijst

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van de gemeente Sneek heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 11 en 12 juni 2007 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. De gemeente Sneek heeft het voornemen ten noorden van de stad Sneek een gebied van circa 130 ha te ontwikkelen ten behoeve van woningbouw (plangebied Harinxmaland). Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd in het westelijke deel van vindplaats 1 in dit plangebied. Het onderzoeksgebied ligt ten noorden van Sneek, direct aan de oostzijde van de spoorlijn Stavoren-Leeuwarden (figuur 1).

Het onderzoek betreft het vervolg op een eerdere fase van het inventariserend onderzoek dat bestond uit een bureauonderzoek (Van Beek, 2005) en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (Aalbersberg, 2006a en 2006b). Uit het bureauonderzoek is gebleken dat in het plangebied Harinxmaland een groot aantal vindplaatsen ligt. Tijdens het inventariserende veldonderzoek door middel van boringen is daar nog een groot aantal vindplaatsen bijgekomen. Het onderzoeksgebied ligt direct ten westen van een terp (Peppelhof Oost) met monumentnummer 7999. In de boringen op het AMK-terrein zijn intacte terplagen waargenomen. Ook in het deel direct ten oosten van het AMK-terrein zijn terplagen waargenomen. Het AMK-terrein en het oostelijke deel zullen door middel van planinpassing worden gevrijwaard van bodemingrepen. Op het perceel direct ten westen van het AMK-terrein zijn in 3 boringen puin en houtskool aangetroffen in een 'vuile' laag. Het betreft mogelijk een terplaag of terpzool. In de overige boringen is geen 'vuile' laag of terplagen aangetroffen. De terpzool en dieper ingegraven sporen kunnen hier echter nog wel aanwezig zijn.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). In het kader van het Interimbeleid werkt RAAP onder de opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied, inzet: ligging in Nederland (ster).

1.2 Administratieve gegevens

Provincie: Fryslân

Gemeente: Sneek

Plaats: Sneek

Plangebied: Harinxmaland, vindplaats 1

Hoekpunten proefsleuf: Zuidwest: 173.882/562.595

Zuidoost: 173.921/562.573

Noordwest: 173.884/562.599

Noordoost: 173.923/562.576

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 405303

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 21928

RAAP vindplaatsnummer: catalogusnummer 1

1.3 Doel van het onderzoek

Het inventariserend booronderzoek in het westelijke deel van vindplaats 1 heeft concrete aanwijzingen opgeleverd voor een archeologische vindplaats ter plekke. Tijdens het booronderzoek is in 3 boringen een 'vuile' laag aangetroffen met hout-

kool en baksteenpuin. Het betreft mogelijk een terplaag of terpzool. In de overige boringen zijn geen terplagen aangetroffen. De terpzool en diep ingegraven grondsporen kunnen hier echter nog wel aanwezig zijn. Op dit moment is echter onvoldoende informatie beschikbaar over de exacte aard, ouderdom en conservering van de vindplaats. Ook is onduidelijk of grondsporen en/of terplagen aanwezig zijn. Hierdoor is het op dit moment niet mogelijk een goed gefundeerd selectiebesluit te nemen.

Door middel van een proefsleuvenonderzoek dient in bovenstaande informatiebehoefte te worden voorzien. Het proefsleuvenonderzoek heeft tevens als doel kengetallen te formuleren over vondstaantallen, vondstcategorieën, grondsporen en andere archeologische resten ten behoeve van een eventuele definitieve opgraving. Ten behoeve van het proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen opgesteld (Van Beek, 2006). In het PvE zijn specifieke onderzoeksvragen geformuleerd die door middel van het proefsleuvenonderzoek beantwoord dienen te worden:

1. Is sprake van één of meerdere terplagen?
2. Tot hoever strekt de aangetroffen terplaag zich binnen het onderzoeksgebied uit?
3. Wat is de diepteligging, de dikte en de stratigrafische positie van de resterende terplaag/terplagen?
4. Is sprake van een fasering in de opbouw van de terp? Welke bewoningslagen zijn te onderscheiden?
5. Wat is de conserveringstoestand van de terplaag/terplagen?
6. Zijn er in de vindplaats nog archeologische grondsporen aanwezig?
7. Zo ja, op welk niveau tekenen ze zich af?
8. Tot hoever strekken de grondsporen zich binnen het onderzoeksgebied uit?
9. Wat is de aard, datering en conserveringstoestand van de aangetroffen grondsporen?
10. Maken de grondsporen deel uit van herkenbare structuren? Zo ja, welke?
11. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid, hoe is de conserveringstoestand van de vondsten en wat is hun typologische datering?
12. Hoe ziet de geologische, bodemkundige opbouw eruit?
13. Is de vindplaats verstoord? Zo ja, in welke mate?

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Voorgaand onderzoek

De basis voor onderhavig onderzoek zijn een eerder uitgevoerd bureauonderzoek (Van Beek 2005) alsmede een karterend en waarderend booronderzoek (Aalbersberg 2006a en 2006b). Tijdens het bureauonderzoek zijn de bekende archeologische waarden en cultuurhistorische elementen in plangebied Harinxmaland geïnventariseerd. Op basis hiervan is een advies geformuleerd met betrekking tot het vervolgotraject. Het plangebied maakt oorspronkelijk deel uit van De Hemmen, een reeks van binnenpolders aangedijkt tegen de zuidelijke waterkering van de Middelzee en de Marnedijk. Uit het plangebied waren ten tijde van het bureauonderzoek 5 AMK-terreinen bekend en 4 ARCHIS-waarnemingen. In 2006 heeft in plangebied Harinxmaland een karterend booronderzoek plaatsgevonden (Aalbersberg, 2006a). Het karterende booronderzoek heeft 45 vindplaatsen opgeleverd. Vervolgens is een waarderend onderzoek uitgevoerd (Aalbersberg, 2006b) om de vindplaatsen die na afloop van het karterende onderzoek bekend waren, te beoordelen. Tijdens het waarderende onderzoek zijn er nog eens 4 vindplaatsen ontdekt. In totaal zijn tijdens het karterend en waarderend onderzoek 49 vindplaatsen aangetroffen, waarvan 12 reeds bekende en 37 'nieuw' ontdekte vindplaatsen.

Eén van de bekende vindplaatsen, catalogusnummer 1 (Peppelhof Oost), is een AMK-terrein van hoge archeologische waarde (monumentnummer 7999). Het gaat om de resten van een deels afgegraven terp uit de IJzertijd/Nieuwe tijd.

Op het AMK-terrein zijn tijdens het booronderzoek terplagen aangetroffen. Ook in het deel direct ten oosten van het terrein zijn terplagen waargenomen. In het perceel direct ten westen van het AMK-terrein zijn in 3 boringen puin en houtskool aangetroffen in een 'vuile' laag. De laag betreft mogelijk een terplaag of terpzool (de basis van een terp die ondanks afgraving bewaard is gebleven). De top van deze laag bevindt zich op een diepte variërend van 0,2 tot 0,7 m -Mv; de basis van de laag ligt op 0,65 tot 1,1 m -Mv. De dikte van de laag is 0,15 - 0,5 m. In de overige lagen is geen vuile laag of terplagen aangetroffen. De terpzool en diep ingegraven grondsporen kunnen hier echter nog wel aanwezig zijn. Bij de oppervlaktekartering zijn kogelpotaardewerk, steengoed met zoutglazuur en een fragment inheems aardewerk uit de Midden of Late IJzertijd/Romeinse tijd aangetroffen (Aalbersberg, 2006a en 2006b).

Op basis van het booronderzoek is aanbevolen om ten westen van het AMK-terrein een waarderend archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren.

3 Methoden

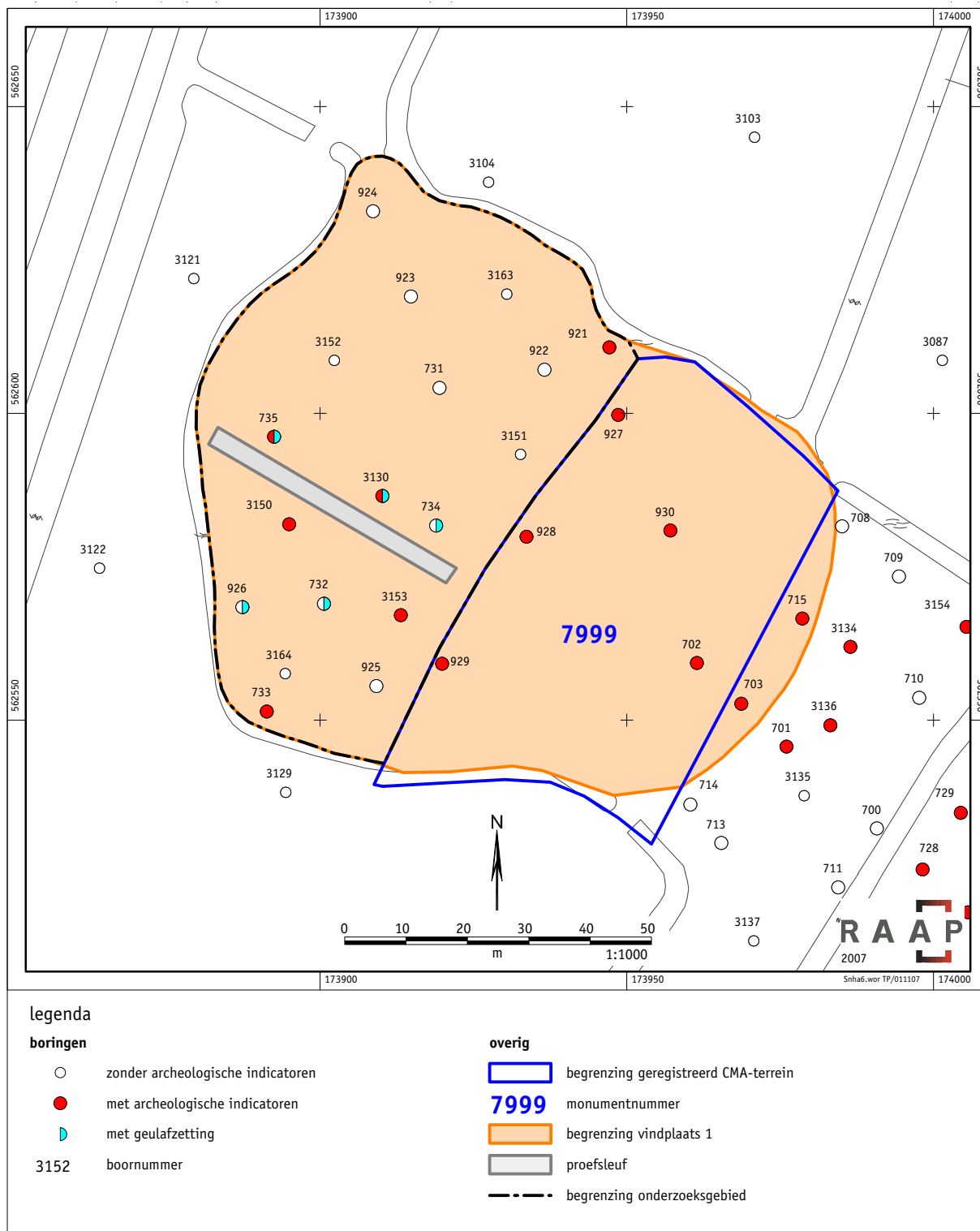
Locatie en afmetingen van de proefsleuf: de proefsleuf is, conform het PvE, parallel aan en net ten zuiden van de boringen 734, 3130 en 735 en ten noorden van de boringen 3153 en 3150 aangelegd (figuur 2). De proefsleuf is oost-west georiënteerd, heeft een lengte van 45 m en een breedte van 4 m. De sleuf ligt tussen 2 bestaande sloten.

Opgravingsvlakken en profielen: er zijn 2 opgravingsvlakken aangelegd. Het eerste vlak bevindt direct onder de bouwvoor op circa 0,3 m -Mv. Het tweede vlak is aangelegd in de top van de natuurlijke ondergrond op circa 0,45 m -Mv. Alle vlakken zijn getekend op schaal 1:50. Hierbij is gebruik gemaakt van een meetsysteem dat door een landmeetkundig bureau (Azimuth) met behulp van een GPS is uitgezet. Dit meetsysteem is ingemeten in het Rijksdriehoeksnet. De hoogte van de aangelegde vlakken is ingemeten ten opzichte van NAP, afgeleid van NAP-bout 10F200 te Scharnegoutum. Het westelijke (lengte 4 m) en oostelijke deel (lengte 7 m) van het noordprofiel zijn getekend op schaal 1:20 (vlak 101). Op deze 2 locaties is de proefsleuf ten behoeve van de profielen verdiept tot in het veen. Aan de westzijde van het verdiepte profiel zijn 2 boringen gezet om de diepte van de daar aanwezige geul te bepalen. Van de rest van het profiel is om de 5 m een profielkolom met een breedte van 1 m gedocumenteerd.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten: per aangelegd vlak zijn de grondsporen en bodemlagen ingemeten en op schaal 1:50 op de vlaktekening ingetekend. De sporen en bodemlagen zijn in een doorlopende reeks genummerd. Bij de aanleg van de vlakken zijn vondsten in vakken van 5 x 4 m verzameld. De vlakken zijn met een metaaldetector op metaalvondsten onderzocht. De grondsporen en vondsten zijn ingevoerd in een door RAAP Archeologisch Adviesbureau ontwikkeld database programma.

Bemonstering: er zijn geen grondsporen aangetroffen die geschikt waren om te bemonsteren voor paleo-ecologisch onderzoek.

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie: tijdens het veldonderzoek is niet afgeweken van de onderzoeksstrategie zoals in het PvE is omschreven.

Figuur 2. Ligging van de proefsleuf binnen het onderzoeksgebied.

4 Resultaten

4.1 Bodemopbouw

De bodemopbouw van boven naar beneden is als volgt (zie kaartbijlage 1: noord-profiel). De bouwvoor (dikte ca. 0,2 m) bestaat uit bruingrijze, sterk siltige, matig humeuze klei (spoor 101). Onder de bouwvoor ligt grijsbruine, matig siltige, humeuze klei met een dikte van 0,1 tot 0,2 m (spoor 102). In deze laag zijn brokken bouwpuin, fragmenten van tegels, roodbakkerd aardewerk en kogelpotaardewerk gevonden. Deze laag is in de hele proefsleuf waargenomen. Waarschijnlijk heeft de laag te maken met egalisatie van het terrein, waardoor vondstmateriaal uit verschillende perioden over het terrein verspreid is geraakt. Onder de laag met puin en aardewerk bevindt zich een laag lichtbruingrijze, matig siltige klei met enkele ijzervlekken (spoor 103) op lichtblauwgrijze, matig siltige klei met enkele ijzervlekken (spoor 108). Dit kleipakket ligt vanaf circa 1,0 m -Mv op donkerbruin, mineraalarm veen (spoor 109). Het terrein waarin de proefsleuf is aangelegd, vertoont een gering reliëf. Het maaiveld aan het oostelijke en westelijke uiteinde van de proefsleuf ligt ongeveer 0,5 m hoger dan in het tussenliggende deel. De terp aan de oostzijde van het onderzoeksgebied laat zich herkennen als een verhoging in het landschap.

4.2 Archeologie

4.2.1 Grondsporen

Zowel op vlak 1 (figuur 3) als vlak 2 zijn in de proefsleuf 3 noord-zuid georiënteerde, recente greppels/sloten waargenomen (sporen 2, 3 en 4 in vlak 1; in vlak 2 zijn dit de sporen 6, 7 en 8). Deze greppels/sloten worden verder niet besproken. In de proefsleuf is op het tweede vlak een geul met vondstmateriaal aangetroffen (zie kaartbijlage 1 en bijlage 1).

Geul

Aan de oost- en westzijde van de proefsleuf zijn in vlak 2 de randen van een circa 40 m brede geul aangesneden. Dat het hier een natuurlijk geul betreft en niet een vaart of gracht, valt af te leiden uit de breedte van het spoor, het ontbreken van beschoeiing aan de oevers en de gelijkmatige natuurlijke opvulling. De geul sluit aan bij geulafzettingen die tijdens eerder onderzoek in hetzelfde perceel zijn aangetroffen.

In het overige deel van de proefsleuf ligt op het tweede vlak lichtbruingrijze klei (spoor 5). Dit is een kleilaag die boven de geulvulling ligt en die is nagezakt boven het diepere deel van de geul. Uit 2 boringen die in het verdiepte profiel aan de

westzijde van de proefsleuf zijn gezet, blijkt dat de geul minimaal 2 m diep is onder het getekende profiel. De geul is scherp ingesneden in de veenlaag onder de blauwgrijze klei (figuur 4), waarbij de bodem sterk naar beneden wegduikt. De vulling van de geul bestaat uit een egaal grijze, matig siltige, zwak humeuze klei met plantenresten (spoor 105). Aan de randen van de geul is aan de basis van de geulafzettingen vondstmateriaal aanwezig (sporen 106 en 107). Het gaat om brokken baksteen, kogelpotaardewerk, steengoed en dierlijk botmateriaal. Dit materiaal dateert uit de Late Middeleeuwen (13e-15e eeuw). Aan de oostzijde van de geul is meer materiaal gevonden dan aan de westzijde. Gezien de ouderdom van het vondstmateriaal is deze geul in de Late Middeleeuwen actief geweest. De vondsten kunnen door afkalving van de naastgelegen terp in de geul terecht zijn gekomen. Een andere mogelijkheid is dat het vondstmateriaal als nederzettingsafval in de geul is gedumpt. Later is de geul op natuurlijke wijze dichtgeslibd.

Figuur 3. Overzichtsfoto van vlak 1.

Figuur 4. Insnijding van de geul aan de westzijde van de proefsleuf.

Bij de eerdere booronderzoeken die in het onderzoeksgebied zijn uitgevoerd, zijn geulafzettingen aangetroffen (Aalbersberg 2006a en b). Deze komen zowel ten noorden als ten zuiden van de proefsleuf voor (zie figuur 2). De maximale diepte van de geulafzettingen is bij de booronderzoeken niet bepaald. De geulafzettingen in het onderzoeksgebied sluiten mogelijk aan bij een geul ten westen van het onderzoeksgebied, die op kaartbijlage 5 in Aalbersberg 2006b staat aangegeven. Het lijkt waarschijnlijk dat de geul samenhangt met de inbraak van de Middellzee vanaf de 3e eeuw na Chr. (Vreeken 2005). Binnen de regio zijn nog andere geulen bekend die in de Late Middeleeuwen actief waren. Nabij Thabor, circa 2 km ten noordwesten van het plangebied, is een bootje uit de 12e eeuw gevonden in een geul die in die periode actief moet zijn geweest (Aalbersberg & Bakker, in voorbereiding).

4.2.2 Vondsten

Tijdens het onderzoek zijn aardewerk, botmateriaal, bouwmateriaal (baksteen, dakpan, glas en leisteen), een stuk natuursteen, een fragment van een pijpenkop en een metaalslak aangetroffen (zie bijlage 2). Deze vondsten worden hieronder beschreven.

Aardewerk

Er zijn 109 fragmenten aardewerk verzameld. Nadat de scherven zijn gewassen, gedroogd en geteld, zijn ze nader geanalyseerd. Het aardewerk is onder te verdelen in terpaardewerk, kogelpotaardewerk, steengoed, grijsbakkend aardewerk, roodbakkend aardewerk en majolica (tabel 2). Hieronder wordt het aardewerk per onderscheiden soort beschreven.

type aardewerk	rand	wand	bodem	oor	totaal
terpaardewerk		1			1
kogelpotaardewerk	18	47			65
steengoed		1	4		5
grijsbakkend aardewerk		1			1
roodbakkend aardewerk	9	19	5	1	34
Majolica		2			2
ondetermineerbaar		1			1
totaal	27	72	9	1	109

Tabel 2. Typologische indeling van het aardewerk.

- Er is één klein, sterk verweerd fragment *terpaardewerk* aangetroffen. Dit organisch gemagerde wandfragmentje dateert uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd. Het scherfje is afkomstig uit de vondstlaag onder de bouwvoor, waarin ook materiaal uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd is aangetroffen. Deze scherf is dus geen aanwijzing voor bewoning uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd ter plaatse.
- Het *kogelpotaardewerk* betreft lichtgrijs tot donkergrijs/zwart, hardgebakken aardewerk met steengruismagering. De meeste fragmenten zijn afkomstig van bolvormige potten. Vrijwel alle wandfragmenten zijn voorzien van 'besenstrich'. De potten hebben wijduitstaande gefacetteerde randen die soms van een dekselgleuf zijn voorzien. Er is één randfragment van een kleine kan van kogelpotaardewerk aangetroffen. Aan de rand en op de schouder is de aanzet van een oor aanwezig. Twee fragmenten kogelpotaardewerk betreffen standringen. Op basis van de aangetroffen randtypen en het voorkomen van standringen wordt het kogelpotaardewerk aan het eind van de 13e eeuw gedateerd.
- Het *steengoed* betreft 1 wandfragment en 2 bodemfragmenten. Het wandfragment is ongeglazuurd. Het ene bodemfragment is vrij dik en grof gemaakt en niet voorzien van glazuur. De bodem is voorzien van een golfrand. Waarschijnlijk betreft het Proto- of bijna steengoed. De andere bodem is van een slankere pot die aan de buitenzijde van zoutglazuur is voorzien. Beide fragmenten zijn handgevormd. Het fragment Proto- of bijna steengoed kan gedateerd worden in de tweede helft van de 13e eeuw, het andere fragment dateert waarschijnlijk uit de 14e eeuw.
- Van *grijsbakkend aardewerk* is één wandfragmentje aangetroffen. Dit aardewerk dateert uit de 13e-15e eeuw.
- Het *roodbakkend aardewerk* betreft rand, wand- en bodemfragmenten van borden en kannen. Het roodbakkend aardewerk dat bij het proefsleuvenonderzoek is verzameld, is voornamelijk aan de binnenzijde voorzien van loodglazuur. Enkele fragmenten zijn zowel aan de binnen als aan de buitenzijde geglazuurd. Twee fragmenten zijn voorzien van een versiering met geel slib. Roodbakkend aardewerk komt in het algemeen voor vanaf de 16e tot de 19e eeuw.

- Verder zijn enkele fragmenten van *Majolica*-borden uit de periode 1500-1700 aangetroffen.

Een groot deel van alle typen aardewerk is in meer of mindere mate verweerd. Dit kan enerzijds het gevolg zijn van slijtage tijdens het gebruik, anderzijds kan het veroorzaakt zijn door postdepositionele processen. Aangezien een deel van het aardewerk afkomstig is uit een laag direct onder de bouwvoor, is de verwerking vermoedelijk grotendeels veroorzaakt door bodembewerkingen (het afschuiven van de terp/ploegen).

Op basis van de typologie kan het aardewerk in 2 perioden onderverdeeld worden. Het kogelpotaardewerk, het (proto)steengoed en het grijsbakkende aardewerk kan in de periode 13e-15e eeuw geplaatst worden. Het roodbakkend aardewerk en het Majolica dateert uit de Nieuwe tijd.

Bouwmateriaal

Tijdens het onderzoek zijn 30 stukken baksteen, 8 stukken van tegels, een fragment van een dakpan, een fragment vensterglas en een stuk leisteen verzameld. De dakpan, het vensterglas en het stuk leisteen worden niet verder beschreven.

De bakstenen zijn handgevormd en rood of geel van kleur. Van enkele bakstenen konden maten genomen worden. De overige baksteenfragmenten waren te sterk gefragmenteerd. Van gele baksteen komen twee brokken voor met een dikte van 4 cm. De lengte en breedte van deze bakstenen is onbekend. Van rode baksteen is een compleet exemplaar aangetroffen. Het gaat om een afgeronde baksteen met een formaat van 18 x 10 x 4 cm. Vondstnummer 13 bevat een rode baksteen met een dikte van 7,5 cm.

Er zijn 6 tegels aangetroffen van een rood baksel, voorzien van een bruin of groen glazuur. De tegels hebben een dikte van 2,5 cm. Verder bevinden zich bij het vondstmateriaal 2 tegelfragmenten van een geel/wit baksel met tinglazuur. Het ene fragment is aan de bovenzijde voorzien van een schildering met paarse verf. Het andere tegelfragment is versierd met blauwe verf. De tegels dateren waarschijnlijk uit de 17e of 18e eeuw.

Botmateriaal

Er zijn 5 fragmenten onverbrand botmateriaal verzameld uit de randen van de geul. Het overige botmateriaal is conform het PvE niet verzameld. De resultaten van de determinatie van het botmateriaal zijn opgenomen in tabel 3 (determinatie drs. J.A. Jans). Het fragment van een bovenarmbeen is afkomstig van een rund. Het overige botmateriaal is niet verder op diersoort te determineren. Twee botfragmenten, de rib en het dijbeen, zijn afkomstig van onvolgroeide dieren.

	Groot zoogdier (N)	Middelgroot zoogdier (N)
bovenarmbeen (humerus)	1	
dijbeen (femur)		1
rib (costa)	1	
onderkaak (mandibula)	1	
lang been (ondetermineerbaar)		1

Tabel 3. Determinatie van het botmateriaal.

Overig vondstmateriaal

Het overige vondstmateriaal betreft een fragment van een pijpenkop, een stuk natuursteen en een grote metaalslak.

4.3 Interpretatie

De verwachting op basis van voorgaande onderzoeken was dat ib het onderzoeksgebied terplagen of een terpzool aanwezig zouden zijn. Deze zijn echter niet aangetroffen. In de proefsleuf is een bijna 40 m brede geul aangetroffen. Aan de randen van de geul is vondstmateriaal uit de Late Middeleeuwen gevonden, waaruit blijkt dat de geul in deze periode actief is geweest. Het vondstmateriaal bevindt zich voornamelijk aan de oostzijde van de geul. Het gaat waarschijnlijk om bewoningsafval dat behoort bij de terp aan de oostzijde van het onderzoeksgebied. De geul sluit mogelijk aan bij een geul ten westen van het onderzoeksgebied, die bij eerdere onderzoeken is aangetroffen. Hoewel er vondstmateriaal in de geul aanwezig is, wordt de geul niet beschouwd als een archeologische vindplaats.

Direct onder de bouwvoor is een laag aanwezig met bouwpuin en aardewerkfragmenten uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Deze laag heeft waarschijnlijk te maken met egalisatie van het terrein, waarbij mogelijk materiaal van de nabijgelegen terp is gebruikt.

4.4 Waardering

Om tot een waardering te komen van de aangetroffen archeologische resten, wordt het archeologisch belang hiervan bepaald aan de hand van enkele kwaliteitscriteria: de belevingsaspecten, fysieke criteria (gaafheid en conservering) en de inhoudelijke criteria (zeldzaamheid, informatiewaarde, context- of ensemblewaarde en representativiteit). Voor de uitleg over de weging van de criteria wordt verwezen naar de desbetreffende specificatie in de KNA versie 3.1 (Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, 2006: VS06):

- De belevingsaspecten zijn voor onderhavig onderzoek niet van toepassing. De vindplaats is niet zichtbaar aan het maaiveld.
- De gaafheid van de vindplaats is niet van toepassing. Het grootste deel van de proefsleuf bestaat uit een geul waarin aan de randen vondstmateriaal aanwezig is. Hoewel er vondstmateriaal in de geul aanwezig is, wordt de geul niet als een archeologische vindplaats beschouwd.
- Er is onverbrand dierlijk botmateriaal aangetroffen. Dit wijst op goede conserveringsomstandigheden voor ecologische resten. Het aardewerk is matig verweerd, vermoedelijk als gevolg van bodembewerkingen (afschuiven terp/ploegen). De algehele conservering van het vondstmateriaal is daarom redelijk.
- De inhoudelijke kwaliteit is laag. Er zijn geen terplagen of grondsporen aangetroffen.

De fysieke kwaliteit van de vindplaats is slecht, de conservering is hoog en de inhoudelijke kwaliteit is laag. Op basis van deze bevindingen is de vindplaats vanuit wetenschappelijk oogpunt niet behoudenswaardig.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Tijdens het proefsleuvenonderzoek op vindplaats 1 in plangebied Harinxmaland is een geul aangetroffen waarin aan de randen vondstmateriaal aanwezig is. Deze vondsten dateren uit de Late Middeleeuwen (13e-15e eeuw). De verwachting was dat zich op dit terrein terplagen of een terpzool zou bevinden. Aangezien het onderzoek heeft aangetoond dat in het onderzoeksgebied in de Late Middeleeuwen een brede geul actief was, kan er in deze periode geen terp aanwezig zijn geweest. Het vondstmateriaal in de geul kan door afkalving van de naastgelegen vindplaats in de geul terecht zijn gekomen. Ook zou het om nederzettingsafval kunnen gaan dat in de geul is gedumpt.

Direct onder de bouwvoor bevindt zich een laag met aardewerk, baksteen, tegels, glas en dakpan uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Deze laag is waarschijnlijk het gevolg van egalisatie van het terrein, waarbij mogelijk materiaal van de naastgelegen terp gebruikt is.

In de proefsleuf zijn geen terplagen of grondsporen aangetroffen. De vragen uit het PvE die specifiek over terplagen gaan (onderzoeksvragen 1 t/m 5) worden daarom buiten beschouwing gelaten. De overige onderzoeksvragen kunnen als volgt beantwoord worden:

6. *Zijn er in de vindplaats nog archeologische grondsporen aanwezig?*
Nee: er zijn geen archeologische grondsporen aangetroffen. Wel is een noord-zuid georiënteerde geul aanwezig, waarin aan de randen vondstmateriaal uit de Late Middeleeuwen is aangetroffen.
7. *Zo ja, op welk niveau tekenen ze zich af?*
De geul tekent zich af op een diepte van circa 0,6 m -Mv.
8. *Tot hoever strekken de grondsporen zich in het onderzoeksgebied uit?*
De proefsleuf ligt haaks op een geul en beslaat de gehele breedte van de geul (ca. 40 m). Zowel de oost- als de westoever van de geul bevinden zich binnen de proefsleuf. Tijdens eerdere onderzoeken zijn zowel ten noorden als ten zuiden van de proefsleuf geulafzettingen aangetroffen.
9. *Wat is de aard, datering en conserveringstoestand van de aangetroffen grondsporen?*
Er is een geul aangetroffen uit de Late Middeleeuwen (13e-15e eeuw). De geul (en de vondsten daarin) zijn redelijk geconserveerd.

10. *Maken de grondsporen deel uit van herkenbare structuren? Zo ja, welke?*

Er zijn geen herkenbare structuren aangetroffen.

11. *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid, hoe is de conserveringstoestand van de vondsten en wat is hun typologische datering?*

Er is aardewerk, bouwmetaal, onverbrand bot, pijp en een metaalslak aangetroffen. Het materiaal is aangetroffen aan de randen van een geul en in een vondstlaag daarboven. De conserveringstoestand van de vondsten is redelijk. Op basis van de typologische datering van het aardewerk worden de vondsten uit de geul in de 13e-15e eeuw gedateerd. De vondsten uit de vondstlaag boven de geul dateren overwegend uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Daarnaast is een sterk verweerd scherfje uit de IJzertijd in deze laag aangetroffen.

12. *Hoe ziet de geologische bodemkundige opbouw eruit?*

De bodemopbouw van boven naar beneden is als volgt. Onder de bouwvoor bevindt zich grijsbruine, matig siltige, humeuze klei met brokken bouwpuin en ander vondstmateriaal. Onder deze laag bevindt zich een laag lichtbruingrijze, matig siltige klei op lichtblauwgrijze, matig siltige klei. Dit kleipakket ligt vanaf circa 1,0 m -Mv op donkerbruin, mineraalarm veen. In het veen heeft zich een circa 40 m brede geul ingesneden. De diepte van de geul kon tijdens het onderzoek niet bepaald worden.

13. *Is de vindplaats verstoord? Zo ja, in welke mate?*

Er is geen sprake van een archeologische vindplaats. Het onderzoeksgebied is verstoord door enkele noord-zuid georiënteerde greppels.

5.2 Aanbevelingen

Het onderzoek op vindplaats 1 in het plangebied Harinxmaland heeft geen intacte terplagen of grondsporen opgeleverd. Er is wel een geul aangetroffen die in ieder geval in de 13e-15e eeuw actief is geweest. Deze geul wordt echter niet als een archeologische vindplaats beschouwd. Derhalve wordt geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. In het kader van de reconstructie van de landschapsonwikkeling in plangebied Harinxmaland kan de geul als een interessant studieobject worden beschouwd.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek en de aanbevelingen op basis hiervan dient contact opgenomen te worden met de provinciaal archeoloog van de provincie Fryslân, dr. G.J. de Langen.

- *contactpersoon overheid:* dr. G.J. de Langen, provinciaal archeoloog Provincie Fryslân (tel. 058-292 54 87).
- *contactpersoon RAAP:* drs. J.B. Hielkema, projectleider (tel. 0512-589140).

Literatuur

- Aalbersberg, G.**, 2006a. Plangebied Harinxmaland, gemeente Sneek; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek. *RAAP-rapport* 1262. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Aalbersberg, G.**, 2006b. Plangebied Harinxmaland, gemeente Sneek; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (waarderend onderzoek). *RAAP-rapport* 1332. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Aalbersberg, G. & A.M. Bakker**, in voorbereiding. Aardgastransportleidingtracé Grijpskerk-Wieringermeer, tracédeel Grijpskerk - Workum (A-652): catalogusnummer 52, gemeente Sneek; inventariserend veldonderzoek (proefsleuven). *RAAP-rapport* xxxx. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Beek, J.L. van**, 2005. Harinxmaland, gemeente Sneek; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek. *RAAP-notitie* 1074. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Beek, J.L. van**, 2006. *Programma van Eisen. Plangebied Harinxmaland vindplaats 1. Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven), Gemeente Sneek*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Eekhoff, W.**, 1859. *Nieuwe atlas van de provincie Friesland*. Leeuwarden.
- Schotanus à Sterringa, B.**, 1718 (facsimile-uitgave 1979). *Uitbeelding der Heerlijkheit Friesland; zoo in 't algemeen als in haare XXX bijzondere Grietenijen*. François Halma, Ljouwert.
- Vreeken, A.**, 2005. Veenterpen rondom Sneek: Friezen tussen klei en veen in de Romeinse tijd. *Archeologie in Fryslân, deel 5*. Uniepers, Abcoude.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten

Overzicht van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen

Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied, inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Ligging van de proefsleuf binnen het onderzoeksgebied.

Figuur 3. Overzichtsfoto van vlak 1.

Figuur 4. Insnijding van de geul aan de westzijde van de proefsleuf.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Typologische indeling van het aardewerk.

Tabel 3. Determinatie van het botmateriaal.

Bijlage 1. Sporenlijst.

Bijlage 2. Vondstenlijst.

Kaartbijlage 1. Overzicht van de grondsporen op vlakken 1 en 2 en het noordprofiel.

Bijlage 1: Sporenlijst

spoor	werkput	vlak	interpretatie	textuur	bijmenging	kleur	ijzer en mangaan
1	1	1	vlak	klei matig siltig	zwak humeus	bruingrijs	geen bijmengsels
2	1	1	sloot	klei matig siltig	matig humeus	grijsbruin	geen bijmengsels
3	1	1	recent	klei matig siltig	matig humeus	grijsbruin	geen bijmengsels
4	1	1	recent	klei matig siltig	matig humeus	grijsbruin	geen bijmengsels
5	1	2	vlak	klei matig siltig	geen bijmenging	licht bruingrijs	geen bijmengsels
6	1	2	recent	klei matig siltig	matig humeus	bruin	enkele Fe-vlekken
7	1	2	recent	klei matig siltig	matig humeus	bruin	enkele Fe-vlekken
8	1	2	recent	klei matig siltig	matig humeus	bruin	enkele Fe-vlekken
9	1	2	vlak	klei matig siltig	sterk humeus	donker grijsbruin	geen bijmengsels
10	1	2	geul	klei zwak siltig	matig humeus	donker grijsbruin	geen bijmengsels
11	1	2	geul	klei zwak siltig	zwak humeus	donkergrijs	geen bijmengsels
12	1	2	vlak	veen	geen bijmenging	zwart bruin	geen bijmengsels
13	1	2	geul	klei zwak siltig	geen bijmenging	bruingrijs	enkele Fe-vlekken
14	1	2	geul	klei matig siltig	matig humeus	donker grijsbruin	geen bijmengsels
101	1	101	bouwvoor	klei sterk siltig	matig humeus	bruingrijs	geen bijmengsels
102	1	101	laag	klei matig siltig	zwak humeus	grijsbruin	geen bijmengsels
103	1	101	laag	klei matig siltig	geen bijmenging	licht bruingrijs	enkele Fe-vlekken
104	1	101	laag	klei matig siltig	sterk humeus	grijsbruin	geen bijmengsels
105	1	101	geul	klei matig siltig	zwak humeus	grijs	geen bijmengsels
106	1	101	geul	klei matig siltig	geen bijmenging	blauwgrijs	geen bijmengsels
107	1	101	geul	klei matig siltig	geen bijmenging	bruingrijs	geen bijmengsels
108	1	101	laag	klei matig siltig	geen bijmenging	licht blauw grijs	enkele Fe-vlekken
109	1	101	laag	veen	geen bijmenging	donkerbruin	geen bijmengsels
110	1	101	laag	klei sterk siltig	geen bijmenging	blauwgrijs	geen bijmengsels

Bijlage 2: Vondstenlijst

Vondst	werkput	vlak	spoor	materiaal	materiaal algemeen	aantal
1	1	1	1	Keramik	-	4
1	1	1	1	Keramik	tegel	1
2	1	1	1	Keramik	-	5
2	1	1	1	Keramik	baksteen	5
2	1	1	1	Keramik	kogelpot	1
2	1	1	1	Keramik	tegel	2
3	1	1	1	Keramik	-	12
3	1	1	1	Keramik	baksteen	3
4	1	1	1	Keramik	-	6
4	1	1	1	Keramik	baksteen	2
4	1	1	1	Keramik	dakpan	1
4	1	1	1	Keramik	protosteengoed	1
4	1	1	1	Keramik	tegel	2
5	1	1	1	Glas	-	1
5	1	1	1	Keramik	-	1
5	1	1	1	Keramik	baksteen	4
5	1	1	1	Keramik	kogelpot	2
5	1	1	1	Keramik	tegel	2
5	1	1	1	Leisteen	-	1
6	1	1	1	Keramik	baksteen	2
6	1	1	1	Keramik	kogelpot	7
7	1	1	1	Keramik	kogelpot	1
7	1	1	1	Keramik	pijp	1
7	1	1	1	Keramik	roodbakkend	2
7	1	1	1	Keramik	tegel	1
8	1	1	1	Keramik	-	3
8	1	1	1	Keramik	baksteen	3
8	1	1	1	Keramik	kogelpot	1
10	1	2	14	Keramik	baksteen	1
10	1	2	14	Keramik	roodbakkend	1
10	1	2	14	Keramik	steengoed	1
10	1	2	14	Steen	-	1
11	1	2	11	Keramik	baksteen	1
12	1	101	106	Bot, onbekend		1
12	1	101	106	Keramik	kogelpot	9
13	1	101	107	Bot, onbekend		4
13	1	101	107	Keramik	baksteen	9
13	1	101	107	Keramik	kogelpot	44
13	1	101	107	Keramik	steengoed	3
13	1	101	107	Metaalslak		1